

Vaasan hallinto-oikeus

Päätös

Antopäivä
28.03.2019

Päätösnumero
19/0125/3

Diaarinumero
00759/18/5302

Asia

Valitus ympäristönsuojelulain ja vesilain yhteiskäsittelyn piiriin kuuluvassa lupa-asiassa

Muutoksenhakija ja luvan hakija

Haverön Lohi Oy

Päätös, johon on haettu muutosta

Etelä-Suomen aluehallintovirasto 23.5.2018 Nro 76/2018/2

Aluehallintovirasto on myöntänyt Haverön Lohi Oy:lle 31.12.2028 asti voimassa olevan luvan verkkoaltaiden pitämiseen meressä ja luvan kalojen kasvattamiseen niissä Måsfjärden-nimisessä salmessa Nauvossa Krokin kylässä Paraisten kaupungissa kiinteistöön Hinders (445-562-2-33) kuuluvalla vesialueella ja Skogsgårds vatten (445-562-2-21) -nimisellä vesialueella päätöksen liitetyn kartan osoittamilla paikoilla.

Lupa on liitetty päätöksestä tarkemmin ilmenevät lupamääräykset 1–12, joista lupamääräyksen 5 ensimmäinen kappale kuuluu seuraavasti:

5. Kalankasvatuksessa molemmissa yksiköissä käytettävä rehu saa sisältää yhteensä enintään 350 kg fosforia ja enintään 2 600 kg typpeä vuodessa.

Aluehallintoviraston perusteluja

Verkkoaltaissa tapahtuvan kalankasvatuksen päästöjä voidaan rajoittaa vain käytettävien rehujen ravinnesisältöihin ja kalojen ravinteiden käytön tehokkuuteen vaikuttamalla. Toiminnan luonteesta johtuen aluehallintovirasto on antanut päästöjä koskevan määräyksen ympäristönsuojelulain 52 §:n 2 momentin mukaisesti tuotannossa käytettävästä ravinnosta rajoittamalla rehun ravinnesisältöä.

Kun otetaan huomioon Krookin laitoksen vaikutukset vesialueeseen ja sen käyttöön sekä vesienhoito- ja merenhoitosuunnitelmien toteuttamismahdollisuuksiin, rehun ravinnesisällön raja-arvot on määrättävä siten, että päästöt eivät kasva siitä, mitä Etelä-Suomen aluehallintoviraston 3.12.2010 antamassa päätöksessä arvioitiin. Kyseisen päätöksen perusteluissa laitoksen kuormitukseksi arvioitiin 220 kg/a fosforia ja 1 600 kg/a typpeä, kun lisäkasvun suuruus on noin 36 000 kg/a ja vuosittain käytettävässä rehussa on enintään 360 kg fosforia ja enintään 2 600 kg typpeä.

Edellä esitetyt seikat ja kalankasvatustoiminnan päästöjen vähentämiseen liittyvien toimien kehittyminen huomioon ottaen aluehallintovirasto on määrännyt, että kalojen ruokintaan käytettävä rehu saa sisältää enintään 350 kg fosforia ja enintään 2 600 kg typpeä vuodessa. Laitoksen huolellinen ja ammattitaitoinen hoito (rehukerroin 1,10) sekä vähäravinteisten rehujen (fosforipitoisuus 0,80 % ja typpipitoisuus 6,0 %) käyttö ympäristön kannalta parhaan käytännön periaatteen (BEP) mukaisesti mahdollistavat kalojen lisäkasvun suuruudeksi noin 40 000 kg vuodessa. Kun kalaan sitoutuu fosforia 4,0 g/kg ja typpeä 27,5 g/kg, toiminnasta aiheutuvat laskennalliset ravinnepäästöt ovat noin 190–200 kg fosforia ja 1 500–1 600 kg typpeä vuodessa.

Laitoksen vuosien 2012–2016 keskimääräisiin vuotuisiin päästöihin (170 kg fosforia ja 1 600 kg typpeä) verrattuna tämän päätöksen mukaisen toiminnan fosforipäästö kasvaa ja typpipäästö pysyy likimäärin ennallaan. Vuosina 2012–2016 keskimääräinen lisäkasvu oli kuitenkin sallittua pienempi.

Arvioitaessa hankkeen vaikutuksia Kokemäenjoen-Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa vuosille 2016–2021 asetetun tavoitetilan saavuttamiseen, on verrattava edellisen ja uuden päätöksen mahdollistamista toiminnoista aiheutuvia enimmäispäästöjä keskenään. Koska tämän päätöksen mukaisen toiminnan päästöt ovat hieman pienemmät kuin vuonna 2010 annetun päätöksen mukaisen toiminnan päästöt, ei aluehallintovirasto katso toiminnan vaikeuttavan vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelman vuosille 2016–2021 mukaisen tavoitetilan saavuttamista eikä Suomen merenhoitosuunnitelman toimenpideohjelman 2016–2021 toteuttamista.

Koska laitoksen toiminta jatkuu päätöksen mukaisesti käytännössä nykyisessä laajuudessa, hankkeen vaikutukset vesiympäristöön ja sen käyttöön ovat paikallisia ja pysyvät likimäärin nykyisen suuruisina.

Merialueen pilaantumisen ehkäisemiseksi ja toiminnasta aiheutuvien haitallisten vaikutusten vähentämiseksi annetaan lupamääräykset 4–7. Ominaispäästöjä koskeva tavoitteellinen raja-arvo on tarpeen sen varmistamiseksi, että luvan saaja hoitaa laitosta ympäristön kannalta parhaan käytännön periaatteen (BEP) mukaisesti myös silloin, kun laitos toimii vajaalla kapasiteetilla.

Vaatimukset hallinto-oikeudessa

Haverön Lohi Oy on vaatinut, että lupamääräyksen 5 ensimmäinen kappale muutetaan kuulumaan seuraavasti:

5. Kalankasvatuksessa molemmissa yksiköissä käytettävä rehu saa sisältää yhteensä enintään 405 kg fosforia ja enintään 2 930 kg typpeä vuodessa.

Valituksen perusteluina yhtiö on esittänyt, että se ei pidä perusteltuna, että luvassa on rehujen sisältämiä fosfori- ja typpimääriä vähennetty hakemuksen tarkoittamista ja myös voimassa olevan luvan sallimista määristä, vaikka yhtiön toiminnasta ei ole yksiselitteisesti todettu aiheutuneen ympäristöhaittoja vesistön rehevöitymisen muodossa. Tältä osin yhtiö on viitannut laitoksen vaikutusalueella tehtyihin vesistötarkkailuraportteihin ja pohjaeläintutkimuksiin, joiden nojalla yhtiön toiminnasta ei ole osoitettu aiheutuneen sellaista vesistön rehevöitymistä taikka pohjaeläimistömuutoksia, joilla olisi olennaista vaikutusta vesistöön tai vesistön käyttöön esimerkiksi vapaa-ajan asumiseen.

Kalankasvatuksesta tuleva kuormitus on pienentynyt Måsfjärdenin alueella niin fosforin kuin typen osalta merkittävästi verrattuna 2000-luvun alun kuormitukseen. Tämä on todettu myös aluehallintoviraston päätöksessä. Päätöksessä ja Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen lausunnossa on myös todettu, että koko Saaristomeren alueen veden laadussa suurimmat muutokset ovat tapahtuneet kokonaisfosfori- ja klorofyllipitoisuuksissa ja näkösyvyys on heikentynyt. Tämä on myös näkynyt Måsfjärdenin alueella veden laadun vastaavina muutoksina. Mittaustuloksista ilmenee, että laitoksen lähialueilla on pintaveden keskimääräinen kokonaisfosforipitoisuus ollut koholla, mutta näkösyvyudessa ja klorofyllipitoisuudessa ei vastaava ole havaittu. Päälyyslevätutkimuksissa on saatu vertailualueiden lukuja vastaavia arvoja ja jonkin verran kohonneita arvoja loppukesien mittauksissa vesien lämmettyä.

Pohjaeläintutkimusten mukaan pohjaeläinasemien tilaluokka on pysynyt samana vuoden 2014 mittauksissa huolimatta pienistä muutoksista pohjan tilassa. Pohjan tilan arviointia on vaikeuttanut pohjan kovuus, jolloin näytteiden otto on ollut hankalaa ja tulosten arvioiminen siten epävarmaa.

Veden laatua ja pohjaeläimiä koskevissa tutkimuksissa laitoksen lähiasemilta saadut tutkimustulokset poikkeavat varsinkin absoluuttisesti, mutta myös suhteellisesti melko vähän kaukaisempienkin vertailuasemien tuloksista. Koska Saaristomeren taustakuormitus on todetusti melko laaja-alaista, näillä melko pienillä tarkkailutulosten eroilla ei ole kovinkaan suurta näyttöarvoa, kun laitoksen merkitystä vaikutusalueen vesistön tilaan arvioidaan. Näiden tulosten perusteella lupaehtoja ei tulisi rajata päätöksessä esitetyllä tavalla.

Saaristomeren alueen vesistön rehevöitymiseen vaikuttavat paljolti myös muut tekijät kuin yhtiön laitoksen ympäristölupaehtoihin perustuva kalankasvatus. Koko Itämeren ja siten myös Saaristomeren tilaan vaikuttavat ensisijaisesti asutuksen ja teollisuuden jätevedet sekä maatalouden päästöt, joihin verrattuna kalankasvatuksen merkitys on vähäistä.

Haverön Lohi Oy on kiistänyt olettamuksen, että laitoksen vaikutusalueen vesistön tilassa olisi tapahtunut päätöksen perusteluissa esiin tuotuja muutoksia pääsääntöisesti vain yhtiön kalankasvatuksen johdosta. Yksipuolinen näkemys ei ota riittävästi huomioon sitä, että laitoksen kuormitus on vähentynyt 2000-luvulla olennaisesti ja Saaristomeren taustakuormitus vaikuttaa koko alueella samansuuntaisesti veden laatuun. Haverön Lohi Oy:n toiminnalla ei voi yksinään olla sellaista merkitystä laitoksen vaikutusalueen vesistön tilaan, että lai-

toksen lupaehtoja tulisi muuttaa hakemuksen mukaisista tai varsinkaan voimassa olevan luvan sallimista rehujen ravinnemääristä ja kalojen vuotuisen lisäkasvun määristä.

Yhtiö on painottanut myös sitä, että valvova viranomainen eli Paraisten ympäristölautakunta on lausunnossaan puoltanut laitoksen lupaehtoja hakemuksen mukaisina. Ympäristölautakunnan lausunnon mukaan muun muassa laitoksen sijainti ei ole ristiriidassa vesiviljelyn sijainninhjaussuunnitelman kanssa. Kymmenen prosentin lisäys rehujen ravinteissa ei olennaisesti vaikuta laitoksen vesiympäristöön, kun osin käytetään niin sanottua Itämeri-rehua ja koska Måsfjärdenin salmi on syvä ja veden vaihtuvuus hyvä. Lautakunta on todennut paikan sopivan erityisen hyvin pienehkön kalankasvatuslaitoksen sijaintipaikaksi.

Haverön Lohi Oy on tietoisin päätöksin toiminut sijainninhjauksen perusteiden mukaisesti ja yhtiö on hajauttanut toimintojaan kuormituksen vaikutusten vähentämiseksi. Tätä ratkaisua ei saisi vaikeuttaa taikka estää lupaehtoiltaan huonommiksi muuttuvilla viranomaispäätöksillä. Yhtiön kalojen kasvatukseen käyttämä vesialue sijaitsee laajaan ja syvään vesialueeseen suoraan yhteydessä olevassa leveässä ja syvässä salmessa, jossa veden vaihtuvuus tiedetään hyväksi ja siten laitoksen paikallisenkin kuormituksen vaikutukset ovat vähäiset.

Yhtiön laitos sijaitsee noin 27 kilometrin merimatkan etäisyydellä Nauvon Haverön saaresta, jonka ympärillä pääosa yhtiön muusta toiminnasta sijaitsee eli kyse on toiminnan hajauttamisesta ja siten myös kuormituksen hajauttamisesta. Koska laitosten sijainninhjauksella pyritään sellaisiin ratkaisuihin, että ympäristön kannalta olosuhteet olisivat mahdollisimman hyvät, vastaavasti tällaisille sijoituspaikoille asetuvien yritysten toimintaedellytykset tulee myös turvata lupaehtoissa, jotta kalankasvatus Suomessa voisi jatkaa.

Asian käsittely hallinto-oikeudessa

Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY-keskus) kalatalousviranomainen on ilmoittanut, että se ei ole katsonut tarpeelliseksi antaa vastinetta.

Varsinais-Suomen ELY-keskuksen ympäristö- ja luonnonvarat -vastuualue on antamassaan vastineessa todennut, että sillä ei ole lisättävää lupahakemuksen johdosta antamaansa lausuntoon.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto on lausunnossaan todennut, että päätöksessä on otettu huomioon vesialueen tyydyttävä tila ja se, että toiminta ei vaikeuta vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa vuosille 2016–2021 tavoitteeksi asetetun hyvän tilan saavuttamista eikä Suomen merenhoitosuunnitelman toimenpideohjelman 2016–2021 toteuttamista. Aluehallintoviraston päätös mahdollistaa nykyistä toimintaa (32 000 kg/a) ja aiemmassa päätöksessä (36 000 kg/a) arvioitua suuremman lisäkasvun eli noin 40 000 kg/a. Perusteita päätöksen muuttamiseen valituksessa esitetyllä tavalla ei ole.

Paraisten kaupungille, Paraisten ympäristönsuojeluviranomaiselle ja Liikenneviraston meriväyläyksikölle on varattu tilaisuus vastineen antamiseen. Vastineita ei ole annettu.

Haverön Lohi Oy:lle on varattu tilaisuus vastaselityksen antamiseen. Vastaselitystä ei ole annettu.

Hallinto-oikeuden ratkaisu

Hallinto-oikeus hylkää valituksen.

Perustelut

Sovelletut oikeusohjeet

Ympäristönsuojelulain 20 §:n mukaan ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavassa toiminnassa on periaatteena, että:

- 1) menetellään toiminnan laadun edellyttämällä huolellisuudella ja varovaisuudella ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi sekä otetaan huomioon toiminnan aiheuttaman pilaantumisen vaaran todennäköisyys, onnettomuusriski sekä mahdollisuudet onnettomuuksien estämiseen ja niiden vaikutusten rajoittamiseen (*varovaisuus- ja huolellisuusperiaate*);
- 2) noudatetaan ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi tarkoituksenmukaisia ja kustannustehokkaita eri toimien yhdistelmiä (*ympäristön kannalta parhaan käytännön periaate*).

Ympäristönsuojelulain 52 §:n 1 momentin mukaan ympäristöluvassa on annettava tarpeelliset määräykset:

- 1) päästöistä, päästöraja-arvoista, päästöjen ehkäisemisestä ja rajoittamisesta sekä päästöpaikan sijainnista;
- 2) maaperän ja pohjavesien pilaantumisen ehkäisemisestä;
- 3) jätteistä sekä niiden määrän ja haitallisuuden vähentämisestä;
- 4) toimista häiriö- ja muissa poikkeuksellisissa tilanteissa;
- 5) toiminnan lopettamisen jälkeisestä alueen kunnostamisesta ja päästöjen ehkäisemisestä sekä muista toiminnan lopettamisen jälkeisistä toimista;
- 6) muista toimista, joilla ehkäistään tai vähennetään ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa.

Saman pykälän 2 momentin mukaan jos 1 momentin mukaisilla määräyksillä muussa kuin teollisessa toiminnassa tai energiantuotannossa ei toiminnan luonteesta johtuen voida riittävästi ehkäistä tai vähentää ympäristöhaittoja, voidaan luvassa antaa tarpeelliset määräykset tuotantomäärästä, -energiasta tai tuotannossa käytettävästä ravinnosta.

Saman pykälän 3 momentin mukaan lupamääräyksiä annettaessa on otettava huomioon toiminnan luonne, sen alueen ominaisuudet, jolla toiminnan vaikutus ilmenee, toiminnan vaikutus ympäristöön kokonaisuutena, ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi tarkoitettujen toimien merkitys ympäristön kokonaisuuden kannalta sekä tekniset ja taloudelliset mahdollisuudet toteuttaa nämä toimet. Päästöraja-arvoa sekä päästöjen ehkäisemistä ja rajoittamista koskevien lupamääräysten tulee perustua parhaaseen käyttökelpoiseen tekniikkaan. Lupamääräyksissä ei kuitenkaan saa velvoittaa käyttämään vain tiettyä tekniikkaa. Lisäksi on tarpeen mukaan otettava huomioon energian ja materiaalien käytön tehokkuus sekä varautuminen onnettomuuksien ehkäisemiseen ja niiden seurausten rajoittamiseen.

Asiassa saatua selvitystä

Aluehallintovirasto on 3.12.2010 antamallaan päätöksellä numero 73/2010/3 myöntänyt Haverön Lohi Oy:lle luvan, jossa on määrätty, että vuosittain käytettävä rehu saa sisältää fosforia enintään 360 kg ja typpeä enintään 2 600 kg. Ravinnepäästön mereen on arvioitu olevan 220 kg fosforia ja 1 600 kg typpeä vuodessa.

Haverön Lohi Oy on nyt hakenut lupaa käyttää kalankasvatuksessa kuivarehua 45 000 kg vuodessa. Rehu sisältää enintään 405 kg fosforia ja 2 925 kg typpeä. Käytetyllä rehumäärällä lisäkasvu on noin 39 000 kg vuodessa. Mereen joutuva ravinnemäärä vuodessa on 249 kg fosforia ja 1 853 kg typpeä.

Aluehallintovirasto on valituksenalaisessa päätöksessään määrännyt, että kalankasvatustiloksen molemmissa yksiköissä käytettävä rehu saa sisältää yhteensä enintään 350 kg fosforia ja enintään 2 600 kg typpeä vuodessa. Ravinnepäästön mereen on arvioitu olevan noin 190–200 kg fosforia ja 1 500–1 600 kg typpeä vuodessa.

Kyse on pitkään toiminnassa olleesta kalankasvatustiloksesta. Laitos sijaitsee Nauvon pääsaaren ja Snäckön väliin jäävän Måsfjärdenin länsipäässä. Måsfjärden on noin 0,5 kilometriä leveä ja noin 4,5 kilometriä pitkä vesialue. Laitoksen kohdalla vesisyvyys on 15–20 metriä ja veden vaihtuvuus on hyvä.

Vesiviljelyn kansallisen sijainninohjaussuunnitelman mukaan vesialueille, joiden ekologinen tila on hyvää huonompi, tuotantolaitoksia voidaan keskittää riittävän syville ja virtaaville vesialueille, joissa tuotanto ei merkittävästi haittaa vesistön muuta käyttöä eikä heikennä vesialueen tilaa. Hakemuksessa tarkoitettu toiminta ei sijoitu vesiviljelyn kansallisessa sijainninohjaussuunnitelmassa luokitetulle alueelle.

Laitospaikka sijaitsee Kokemäenjoen-Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueella. Måsfjärdenin merialue kuuluu tällä hetkellä ekologiselta luokituksestaan tyydyttävään luokkaan. Aluetta koskevan vuosien 2016–2021 vesienhoitosuunnitelman mukaan vesienhoidon tavoitteena on saavuttaa hyvä veden ekologinen tila viimeistään vuoteen 2027 mennessä. Vaikka kalankasvatuksen aiheuttama fosfori- ja typpikuormitus on pienentynyt 2000-luvun alun kuormitukseen verrattuna, kalankasvatuksen vaikutus näkyy edelleen alueen vedenlaadussa sekä päällyslevä- ja pohjaeläintutkimuksissa.

Oikeudellinen arviointi

Asiassa on ratkaistavana, onko kuivarehun sisältämän ravinnemäärän osalta sallittava hakemuksessa esitetyt aluehallintoviraston päätöstä korkeammat määrät.

Haverön Lohi Oy:llä on myös aluehallintoviraston päätöksen mukaisesti toimittaessa mahdollisuus päästä kalankasvatuksessa lisäkasvun osalta hakemuksessa tavoiteltuun määrään. Näin ollen ja kun lisäksi otetaan huomioon vesialueen tila, vesienhoidon tilatavoitteet, merenhoitosuunnitelma, toiminnan sijainti, ympäristönsuojelulain peruseriaate soveltaa ympäristön pilaantumisen arvioinnissa varovaisuutta ja huolellisuutta sekä ympäristön kannalta parasta

käytäntöä, hallinto-oikeus katsoo, että aluehallintoviraston päätöstä ei ole muutettava valituksen johdosta.

Sovelletut oikeusohjeet

Perusteluissa mainitut ja
Ympäristönsuojelulaki 49 § ja 51 § 1 mom

Julkipano

Päätös on annettu julkipanon jälkeen.

Päätöksestä ilmoittaminen

Paraisten kaupunginhallituksen on viipymättä ilmoitettava tästä päätöksestä kaupungin ilmoitustaululla.

Muutoksenhaku

Vesilain 15 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan tähän päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää hallintolainkäyttölain 13 §:n 2 momentin perusteella valitusluvan. Valituskirjelmä on toimitettava korkeimpaan hallinto-oikeuteen 30 päivän kuluessa hallinto-oikeuden päätöksen antopäivästä eli viimeistään **29.4.2019**.

Valitusosoitus on liitteenä HallJp (01.18).

Diaarinumero
00759/18/5302

Asian ovat ratkaisseet lainoppineet hallinto-oikeustuomarit Riikka Mäki ja Päivi Jokela sekä tekniikan alan hallinto-oikeustuomari Lasse Käsälä. Asian on esitellyt Lasse Käsälä.

Riikka Mäki

Päivi Jokela

Lasse Käsälä

Toimituskirjan antaja:

Inkeri Eriksson
lainkäyttösihteeri

Jakelu**Päätös ja maksu**

Haverön Lohi Oy, oikeudenkäyntimaksu 250 euroa
(Oikaisuvaatimusohje ilmenee hallinto-oikeuden päätöksen
oikeudenkäyntimaksua koskevasta liitteestä.)

Jäljennös maksutta

Paraisten kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen

Paraisten kaupungin terveydensuojeluviranomainen

Paraisten kaupungin kaupunginhallitus

Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus/
Ympäristö ja luonnonvarat, sähköisesti

Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus/
Kalatalousviranomainen, sähköisesti

Etelä-Suomen aluehallintovirasto, sähköisesti
Ympäristölupavastuualue

Suomen ympäristökeskus, sähköisesti

IE

VALITUSOSOITUS

Valitusviranomainen

Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta **korkeimmalta hallinto-oikeudelta** kirjallisella valituksella, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Valitusluvan myöntämisperusteet

Hallintolainkäyttölain 13 §:n 2 momentin mukaan valitusluvan myöntämisen perusteet ovat:

- 1) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi;
- 2) asian saattamiseen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen ilmeisen virheen vuoksi; tai
- 3) valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy.

Valituslupa voidaan myöntää myös siten, että se koskee vain osaa muutoksenhaun kohteena olevasta hallinto-oikeuden päätöksestä.

Valitusaika

Hallinto-oikeuden päätös on annettu julkipanon jälkeen. Päätöksen katsotaan tulleen asianomaisen tietoon silloin, kun se on annettu. Valitus on tehtävä **30 päivän kuluessa** hallinto-oikeuden päätöksen tiedoksisaannista, sitä päivää lukuunottamatta.

Valituskirjelmän toimittaminen

Valituskirjelmä, johon on sisällytettävä valituslupahakemus, on toimitettava valitusajassa korkeimmalle hallinto-oikeudelle.

Valituskirjelmä liitteineen voidaan lähettää myös postitse, telekopiona tai sähköpostilla. Valituskirjelmän tulee olla perillä valitusajan viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä. Sähköisesti (telekopiona tai sähköpostilla) toimitettavan valituskirjelmän tulee olla toimitettu siten, että se viimeistään valitusajan viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä on kokonaisuudessaan käytettävissä viraston vastaanottolaitteessa tai tietojärjestelmässä. Valituskirjelmän ja muiden valitusasiakirjojen lähettäminen postitse tai sähköisesti tapahtuu lähettäjän omalla vastuulla.

Valituskirjelmän sisältö ja allekirjoittaminen

Valituskirjelmässä, joka on osoitettava korkeimmalle hallinto-oikeudelle, on ilmoitettava

- valittajan nimi ja kotikunta
- päätös, johon haetaan muutosta
- perusteet, minkä vuoksi valituslupa tulisi myöntää
- miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi
- perusteet, joilla muutosta vaaditaan.

Jos valittajan puhevaltaa käyttää hänen laillinen edustajansa tai asiamiehensä tai jos valituksen laatijana on joku muu henkilö, valituskirjelmässä on ilmoitettava myös tämän nimi ja kotikunta. Valituskirjelmässä on lisäksi ilmoitettava postiosoite ja puhelinnumero sekä mahdollinen sähköpostiosoite, joihin asiaa koskevat ilmoitukset valittajalle voidaan toimittaa. Valittajan, laillisen edustajan tai asiamiehen on allekirjoitettava valituskirjelmä ellei valituskirjelmää toimiteta sähköisesti (telekopiona tai sähköpostilla).

Valituskirjelmän liitteet

Valituskirjelmään on liitettävä

- hallinto-oikeuden päätös alkuperäisenä tai jäljennöksenä
- asiakirjat, joihin valittaja vetoaa vaatimuksensa tueksi, jollei niitä ole jo aikaisemmin toimitettu viranomaiselle.

Asiamiehen on, jollei hän ole asianajaja tai yleinen oikeusavustaja, liitettävä valituskirjelmään valtakirja, jollei valittaja ole valtuuttanut häntä suullisesti valitusviranomaisessa tai ellei sähköisesti toimitettavassa asiakirjassa ole selvitystä asiamiehen toimivallasta.

Korkeimman hallinto-oikeuden yhteystiedot

Postiosoite: Korkein hallinto-oikeus
PL 180, 00131 Helsinki

Käyntiosoite: Fabianinkatu 15, Helsinki

Puh.nro: 029 56 40200

Telefax: 029 56 40382

S-posti: korkein.hallinto-oikeus@oikeus.fi

Aukioloaika: arkipäivisin klo 8.00-16.15

